БЛАГОДАТЬ

Двоє джентльменів, що саме вийшли з убиральні, пробували його підняти, та він був геть безпорадний. Лежав, скорчившись, унизу сходів, звідки й упав був. Їм вдалося перевернути його на спину. Його капелюх відкотився на кілька ярдів убік, а одіж зашмарувалася брудом і покидьками від підлоги, на якій він лежав долілиць. Очі були заплющені, дихав він із шумним хрипом. Тоненька цівка крови точилася з кутика його вуст.

Двоє джентльменів разом із помічником шинкаря перенесли його нагору й знову поклали на підлогу. За хвилину-другу довкола нього зібрався невеличкий натовп. Господар шинку розпитував усіх, хто цей чоловік і з ким він був. Ніхто не знав, хто він, проте один із помічників сказав, що приносив цьому джентльменові скляночку рому.

– Він був сам-один? – запитав господар.

– Ні, сер. З ним було ще двоє джентльменів.

– І де вони тепер?

Ніхто не знав; хтось сказав:

– Розступіться, йому нема чим дихати. Він непритомний.

Коло глядачів розсунулось, а тоді знову пружно зімкнулося. На кахляній підлозі біля голови чоловіка утворилася темна калюжка крови. Господар, стривожений сірою блідістю на чоловіковім обличчі, послав за полісменом.

Йому розстібнули комірець і розв'язали краватку. На мить він розплющив очі, зітхнув і знову заплющив. Один із тих, що винесли його нагору, тримав у руці пом'ятого циліндра. Господар кілька разів перепитав, чи ніхто не знає, хто цей бідолаха й куди поділися його приятелі. Двері шинку розчинилися й увійшов здоровенний констебль. Натовп, що тягнувся за ним по вулиці, з'юрмився за дверима, намагаючись зазирнути досередини крізь скляну вітрину.

Господар одразу розповів усе, що знав. Констебль, молодик із грубим незворушним обличчям, слухав. Він повільно переводив погляд то вправо, то вліво, з господаря на простертого долі чоловіка, ніби боявся стати жертвою якогось обману. Нарешті скинув рукавичку, добув із-за пояса невелику книжечку, послинив кінчик свого олівця й налагодився нотувати. Він запитав недовірливо, з провінційним акцентом:

– Хто цей чоловік? Як звати? Де мешкає?

Крізь коло глядачів пропхався юнак у велосипедному костюмі. Він швидко опустився навколішки біля потерпілого й гукнув, щоб принесли води. Констебль присів поруч, щоб допомогти. Юнак змив кров з вуст потерпілого й попросив трохи бренді. Констебль повторював наказ владним голосом, аж доки помічник шинкаря не прибіг із склянкою в руках. Бренді залили чоловікові в горлянку. За кілька секунд той відкрив очі й роззирнувся. Витріщився на обличчя довкола себе, а тоді, отямившись, спробував звестися на ноги.

– З вами вже все гаразд? – запитав юнак у велосипедному костюмі.

– А, 'ічого , – відповів потерпілий, намагаючись підвестися.

Йому допомогли встати на ноги. Господар сказав щось про лікарню, а глядачі заходилися сипати порадами. Пожмаканого циліндра насадили чоловікові на голову. Констебль запитав:

– Де ви мешкаєте?

Чоловік, не відповівши, став підкручувати кінчики своїх вусів. Він анітрохи не перейнявся цим інцидентом. Дурниці, сказав він: нічого надзвичайного не трапилося. Говорив він дуже невиразно.

– Де ви мешкаєте? – повторив констебль.

Чоловік попросив, щоб йому викликали кеб. Доки всі сперечалися, хто піде й викличе кеб, із дальнього кутка шинку підійшов високий жвавий джентльмен із білявим волоссям, одягнений у довге жовте пальто. Поспостерігавши за виставою, він гукнув:

– Гей, Томе, старий! У чім річ?

– А, 'ічого , – відказав чоловік.

Новоприбулець оглянув жалюгідну постать перед собою, а тоді повернувся до констебля й сказав:

– Все гаразд, констебле. Я проведу його додому.

Констебль торкнувся рукою кашкета й відповів:

– Гаразд, містере Павер!

– Ходімо вже, Томе, – сказав містер Павер, беручи того за руку. – Кості цілі. Га? Йти можеш?

Юнак у велосипедному костюмі взяв чоловіка за другу руку, й натовп розступився.

– Як ти втрапив у цю халепу? – запитав містер Павер.

– Джентльмен упав із сходів, – сказав юнак.

– Я 'уже 'ам 'обов'язаний, сер, – сказав потерпілий.

– Пусте.

– А 'оже ми трохи...?

– Не тепер. Не тепер.

Троє чоловіків вийшли з шинку, й натовп висипав крізь двері на вулицю. Господар повів констебля до сходів, щоб оглянути місце пригоди. Обоє погодилися, що джентльмен, мабуть, оступився. Відвідувачі повернулися за прилавок, а помічник шинкаря заходився витирати з підлоги сліди крови.

Коли вони вийшли на Ґрефтон-стріт, містер Павер свиснув, зупиняючи кеб. Потерпілий знову промовив, стараючись з усіх сил.

– Я 'уже 'ам 'обов'язаний, сер. 'подіваюся, ми ще 'обачимося. 'ене 'вати Кернан.

Від шоку й болю він дещо протверезів.

– Не варто й згадувати, – сказав юнак.

Вони потисли руки. Містера Кернана всадовили в кеб, і поки містер Павер інструктував візника, він встиг іще раз висловити свою вдячність юнакові, пожалкувавши, що вони не зможуть випити по чарці.

– Якось іншим разом, – сказав юнак.

Екіпаж рушив у напрямку до Вестморленд-стріт. Коли вони минали Белест-офіс, на годиннику було пів-десятої. Із сходу, з гирла ріки, налетів пронизливий вітер. Містер Кернан зіщулився від холоду. Його приятель попросив розповісти, як усе трапилося.

– Я 'е 'ожу 'оворити, – відказав той. – Я 'оранив 'зика.

– Покажи-но.

Перехилившись через сидіння, він зазирнув містеру Кернану до рота, проте нічого не побачив. Він запалив сірника і, прикриваючи його обома долонями, знову став вдивлятись у слухняно відкритий рот. Екіпаж увесь час трусило, і сірник то наближався, то віддалявся від роззявленого рота. Нижні зуби й ясна були вкриті закипілою кров'ю, а маленький шматочок язика був наче відкушений. Сірник погас.

– Бр-р-р, жахіття, – сказав містер Павер.

— 'урниці, 'ічого 'рашного , – сказав містер Кернан, закриваючи рота й відкочуючи попід шию комір свого загидженого пальта.

Містер Кернан був комівояжер старої школи, що вірив у гідність свого покликання. В місті його ніколи не бачили без пристойного циліндра й пари гетрів. Завдяки цим двом аксесуарам, частенько казав він, чоловік завжди буде на належній висоті. Він продовжував традицію свого кумира, великого Білчорна, пам'ять про якого раз-по-раз оживляв своїми розповідями та поведінкою. Він так і не зміг пристосуватися до сучасних методів ведення бізнесу, тому животів тепер у крихітній конторі на Кроу-стріт, де на віконницях написано назву його фірми з адресою – Лондон, Схід-центер. В конторі на каміні вишикувався невеличкий шереґ бляшанок, а на столі перед вікном стояло чотири-п'ять китайських чашок, здебільшого напівзаповнених чорною рідиною. З цих чашок містер Кернан смакував чай. Він набирав повний ковток,

збовтував його в роті, зволожуючи піднебіння, а тоді випльовував усе в камін. Потім робив павзу, поціновуючи.

Містер Павер, чоловік значно молодших літ, працював у відділку Королівської ірландської поліції, що в Дублінському замку. Крива його сходження суспільною драбиною перетиналася з кривою занепаду його приятеля, проте знедолю містера Кернана трохи підсолоджував той факт, що чимало товаришів, знавши його ще на вершині успіху, досі поважали його як людину. Один з таких товаришів і був містер Павер. Його неймовірні борги давно вже стали приказкою серед його приятелів, – він був із тих, хто любить гарно жити.

Кеб спинився перед невеличким будинком на Ґлезневін-роад, і містера Кернана завели в дім. Поки дружина вкладала його до ліжка, містер Павер сидів унизу на кухні, розпитуючи дітей, до якої школи вони ходять і чого їх там вчать. Діти – двійко дівчат і хлопчик, користуючись безпорадністю батька й відсутністю матері, взялися бешкетувати. Неприємно здивований їхніми манерами й акцентом, він задумливо нахмурив чоло. За хвилину до кімнати зайшла місіс Кернан, вигукуючи:

– Очі б мої його не бачили! Повірте, все це добром не закінчиться. Пиячить ще від п'ятниці.

Містер Павер спробував пояснити, що він ні до чого не причетний і опинився на місці пригоди цілком випадково. Місіс Кернан, пам'ятаючи, як містер Павер допомагав залагодити її сварки з чоловіком і як не раз виручав їх невеликими, але своєчасними позичками, сказала:

– О, вам не треба мені нічого пояснювати, пане Павер. Я знаю, ви йому друг, не те що деякі, з ким він лигається. Вони всі раді-раденькі віднаджувати його від жінки й дітей, аби тільки гроші мав у кишені. Теж мені друзяки! З ким він був сьогодні, хотіла б я знати?"

Містер Павер здвигнув плечима, але промовчав.

– Мені так прикро, – вела вона далі, – що нема чим вас пригостити. Та якщо ви трішки зачекаєте, я накажу збігати до Фоґарті, тут недалечко, на розі.

Містер Павер підвівіся.

– Ми сподівалися, він прийде додому з грішми. Здається, він геть не думає, що в нього є сім'я.

– О, місіс Кернан, – сказав містер Павер, – тепер ми змусимо його почати нове життя. Я поговорю з Мартіном – бо тут потрібен саме такий, як Мартін. Ми прийдемо якось увечері й усе обговоримо.

Вона провела його до дверей. Візник тупцював туди-сюди по тротуарі, потираючи руки, щоб зігрітися.

– Було дуже люб'язно з вашого боку доправити його додому, – сказала вона.

– Пусте, – сказав містер Павер.

Він сів у екіпаж. Від'їжджаючи, весело помахав їй капелюхом.

– Ми зробимо його новою людиною, – сказав він. – Добраніч, місіс Кернан.

.....

Місіс Кернан проводжала екіпаж здивованим поглядом, аж доки той не зник з очей. Тоді повернулася, пішла в дім і вибрала з чоловікових кишень рештки грошей.

Вона була енергійна, практична жінка середніх літ. Напередодні вона відсвяткувала своє срібне весілля й відродила колишню близькість із чоловіком, провальсувавши з ним кілька кіл під акомпанемент містера Павера. До заміжжя містер Кернан видавався їй досить-таки галантним: вона й досі поспішала до церкви, тільки-но прочувши про якесь весілля, і спостерігаючи за шлюбною парою, з невимовним задоволенням згадувала, як колись і сама виходила з церкви Морської Зорі в Сендімаунті попід руку з веселим угодованим чоловіком, що красувався в ошатному сурдуті та бузкових штанах, граційно тримаючи на руці циліндра. Після трьох тижнів вона збагнула, що подружнє життя не мед, а потім, коли воно почало здаватися їй геть нестерпним, вона стала матір'ю. Роль матері не була для неї тягарем, і протягом двадцяти п'яти років вона сумлінно дбала про чоловіка й дітей. Двоє її найстарших синів уже вбилися в пір'я. Один працював у крамниці мануфактурника в Ґлазґо, а інший – клерком у торгівця чаєм у Белфасті. З них були добрі сини, вони раз-пораз писали, а іноді й надсилали додому гроші. Решта дітей ще ходили до школи.

Наступного дня містер Кернан відіслав до контори листа, а сам залишився в ліжку. Вона зварила йому міцного бульйону й добряче вилаяла. Вже звикнувши до його частих походеньок, вона справно доглядала його, коли він хворів, і завжди пильнувала, щоб він поснідав уранці перед роботою. Трапляються й гірші чоловіки. Він ніколи не лупцював її, відколи хлопці підросли, і ладен був плентатись у сам кінець Томас-стріт і назад, щоб виконати навіть найменше її замовлення.

За два дні, ввечері, товариші прийшли його провідати. Вона відвела їх до спочивальні, де повітря наскрізь просякло його духом, і поставила їм крісла біля вогню. Язик, що цілий день допікав містерові Кернану, вже трохи вгамувався. Хворий сидів, обкладений подушками, і легкий рум'янець на його одутлих щоках робив їх схожими на теплу ґрань. Він вибачився перед гостями за безлад у кімнаті, а водночас поглянув на них водночас трохи зверхньо, з погордою ветерана.

Він і не підозрював, що стане жертвою змови, про яку його приятелі, містер Канінґем, містер Мак-Кой та містер Павер розповіли місіс Кернан у вітальні. Сама ідея належала містерові Паверу, однак її реалізацію довірили містерові Канінґему. Містер Кернан походив із протестантської родини, і хоч, одружуючись, навернувся був до католицтва, вже років двадцять не переступав поріг церкви. Ще й полюбляв при нагоді кинути кілька каменів у город католиків.

Кращої людини, ніж містер Канінґем, для такої справи годі було й шукати. Він був давній товариш містера Павера. Його власне сімейне життя склалося не надто щасливо. Всі щиро співчували йому, бо знали, що він одружився з непоказною жінкою, і до того ж, невиліковною п'яницею. Він шість разів облаштовував для неї дім; і щоразу вона заставляла в ломбард усі меблі.

Всі шанували бідолашного Мартіна Канінґема. Він був людина глибоко розважлива, впливова й розумна. Його життєва мудрість і природна проникливість, відточені довгим обертанням у поліційних відділках, зрівноважувались короткими зануреннями в води абстрактної філософії. Він завжди все знав. Приятелі дослухалися до його думки і вважали, що лицем він схожий на Шекспіра.

Довідавшись про змову, місіс Кернан сказала:

– Робіть як знаєте, містере Канінґем.

Після чверті століття подружнього життя в неї зосталося небагато ілюзій. Релігія була для неї звичкою, і вона підозрювала, що в такому віці, як її чоловік, людина навряд чи дуже зміниться перед смертю. Їй хотілося бачити в цій пригоді якесь знамення, і коли б вона не боялася здатися кровожерною, то сказала б джентльменам, що язик містера Кернана вже ж не завадило б укоротити. Втім, містер Канінґем – розумний чоловік; а релігія – то релігія. Справа може вгоріти, та й шкоди, принаймні, не буде. Вона трималася поміркованих поглядів,

твердо вірила в Святе Серце, найкориснішу з усіх католицьких святинь, та похвально ставилась до святих таїнств. Її віра обмежувалась кухонними інтересами, проте в разі потреби вона могла б повірити у відьом так само твердо, як і в Святого Духа.

Джентльмени стали обговорювати пригоду. Містер Канінґем сказав, що колись уже траплявся подібний випадок. Сімдесятирічний чоловік в епілептичному припадку відкусив собі шматочок язика, але рана заросла так, що й сліду не зосталося.

– Ну, мені ще не сімдесят, – сказав хворий.

– Боронь Боже, – сказав містер Канінґем.

– Тебе вже не болить? – запитав містер Мак-Кой.

Колись містер Мак-Кой був непоганий тенор. Його жінка мала сопрано й досі за невелику плату вчила дітей грати на піяніно. Життя крутило ним на всі боки, й часами йому вдавалося сяк-так вивертатися тільки завдяки своєму розумові й спритності. Він працював то клерком на Мідландській залізниці, то рекламним агентом "Айріш Таймс" та "Фріменс Джорнал", то міським комісіонером вугільної фірми, то приватним детективом, то клерком в офісі помічника шерифа, а нещодавно став секретарем у міського коронера. Через свою нову посаду він був професійно зацікавлений у справі містера Кернана.

– Щоб боліти, то не дуже, – відповів містер Кернан. – Але відчуття жахливе. Так, ніби весь час хочеться виблювати.

– Це від пиятики, – впевнено сказав містер Канінґем.

– Ні, – сказав містер Кернан. – Мабуть, я застудився по дорозі. Щось постійно стоїть у мене в горлі, харкотиння чи...

– Слиз, – сказав містер Мак-Кой .

– Воно піднімається так ніби з глибини горлянки – страшенно гидко.

– Так, так, – сказав містер Мак-Кой , – це бронхи.

Він виклично поглянув на містера Канінґема й містера Павера. Містер Канінґем рвучко кивнув головою, а містер Павер сказав:

– Що ж, все те добре, що добре кінчається.

– Я дуже вдячний тобі, старий, – сказав хворий.

Містер Павер махнув рукою.

– Ці двоє, що були зо мною...

– Хто це був з тобою? – запитав містер Канінґем.

– Якийсь тип. Не знаю, як звати. Чорт, як же його звати? Такий невисокий, з рудуватим волоссям...

– А хто ще?

– Гарфорд.

– Гм, – сказав містер Канінґем.

Після цієї репліки містера Канінґема всі замовкли. Приятелі знали, що той має свої таємні джерела інформації. На цей раз "гм" мало моральний підтекст. Містер Гарфорд іноді приставав до невеличкої компанії, що кожної неділі пообіді залишала місто, чимскоріш прямуючи до якоїсь корчми на околиці, де її члени могли з повним правом

видавати себе за подорожніх. Супутники ніколи не відмовляли собі в задоволенні покопирсатися в його минулому. А починав він як нікому не відомий фінансист, позичаючи робітникам дрібні суми під лихварський процент. Згодом став партнером дуже огрядного, присадкуватого джентльмена, містера Ґольдберґа, у Позичковому банку Ліфі. І хоча з євреями його пов'язував тільки спільний моральний кодекс, одновірці-католики, коли надходила пора повертати борги, дошкульно прозивали його жидом в ірландській шкурі та невігласом, яких світ не бачив, зловтішаючися, що в нього народився син-недоумок – мовляв, отак Бог карає за лихварство. Втім, у менш скрутні часи вони знаходили в нього і добрі сторони.

– Не знаю, де він потім подівся, – сказав містер Кернан.

Йому хотілося, щоб деталі інциденту залишилися нез'ясовані. Щоб приятелі гадали, ніби сталось якесь непорозуміння і вони з містером Гарфордом загубили один одного. Приятелі ж, добре знаючи манери містера Гарфорда за пляшкою, мовчали. Містер Павер знову сказав:

– Добре все, що добре кінчається.

Містер Кернан квапливо змінив тему.

– А славний парубчак, цей студент-медик, – сказав він. – Якби не він...

– Якби не він, – сказав містер Павер, – ти дістав би сім діб у буцегарні без права заміни на штраф.

– Так, так, – відказав містер Кернан, силкуючись згадати. – Я пригадую, там був іще полісмен. Теж ніби славний хлопчина. Як воно взагалі сталося?

– А так сталося, що ти нажлуктався по зав'язку, Томе, – похмуро сказав містер Канінґем.

– Свята правда, – сказав містер Кернан так само похмуро.

– Сподіваюся, ви вже якось спровадили того констебля, Джеку, – сказав містер Мак-Кой.

Містеру Паверу не сподобалося, що його назвали по-імені. Він і сам був далеко не святий, проте не міг забути, як недавно містер Мак-Кой влаштував справжній хрестовий похід у пошуках валіз і портманто, начебто для того, щоб місіс Мак-Кой могла помандрувати на село. Як і слід було сподіватися, ніхто ніде не поїхав, а речі мов у воду впали. Йому допікало не так те, що сам він постраждав від цієї афери, як те, що Мак-Кой удався до такого брудного шахрайства. Тож він відповів на питання, але так, ніби його задав містер Кернан.

Почувши, як усе було, містер Кернан розлютився. Він був свідомий громадянин, хотів жити в місті на засадах взаємної поваги, і його дратували будь-які образи з боку тих, кого він називав сільськими бовдурами.

– Хіба для цього ми платимо податки? – запитав він. – Щоб годувати й одягати цих тупоголових вилупків... інакше й не скажеш!

Містер Канінґем засміявся. Він був службовцем Замку тільки в робочі години.

– А ким же ж їм бути, як не тупоголовими вилупками, Томе? – сказав він.

Він прибрав грубого провінційного акценту й командирським тоном гаркнув:

– Шістдесят п'ятий, лови свою капусту!

Всі зареготали. Містер Мак-Кой , стараючись будь-що пристати до розмови, вдав, ніби ніколи не чув цієї історії. Містер Канінґем узявся розповідати:

– Кажуть, що у відділку, де набирають цих придуркуватих селюків, їх полюбляють, ну знаєш, муштрувати. Сержант шикує їх уздовж стіни і дає до рук миску.

Він супроводжував історію кумедними жестами.

– Це в них, знаєш, обід. А на столі в нього величезний баняк із капустою і величезний ополоник, як лопата. Він набирає ополоником добрячий шмат капусти і жбурляє через усю кімнату, а бідолашні недоумки мусять увиватися й ловити його своїми мисками: "Шістдесят п'ятий, лови свою капусту."

Всі знову зареготали: проте містер Кернан і далі обурювався. Він вирішив написати листа в газету.

– Ця голота, – сказав він, – тільки-но допнеться до міста, як лізе тут усіма верховодити. Ти сам знаєш, Мартіне, що це за братія.

Містер Канінґем, як спеціяліст, погодився.

– У нас як всюди, – сказав він. – Є й покидьки, але є й порядні хлопці.

– Авжеж, мабуть є трохи й порядних, – вдоволено сказав містер Кернан.

– Краще взагалі не мати з ними справи, – сказав містер Мак-Кой. – Ось що я думаю.

Місіс Кернан зайшла до кімнати й, поставивши тацю на стіл, сказала:

– Пригощайтеся, джентльмени.

Містер Павер, що взяв на себе ролю господаря, чемно підвівся й запропонував їй своє крісло. Вона відмовилася, мовляв, унизу на ню чекає непрасована білизна, і, кивнувши містерові Канінґему за плечима в містера Павера, налагодилася йти. Хворий озвався до неї:

– А для мене ти нічого не маєш, люба?

– Для тебе? Дулю з маком! – уїдливо відказала місіс Кернан.

Він гукнув їй услід:

– Отак вона дбає про хворого чоловіка!

Містер Кернан прибрав такої кумедної міни й голосу, що всі зареготали й серед загальних веселощів стали розливати по склянках портер.

Джентльмени спорожнили свої склянки, поставили їх знову на стіл і на мить затихли. Тоді містер Канінґем обернувся до містера Павера і сказав, ніби між іншим:

– То кажеш, у четвер увечері, так, Джеку?

– Атож, у четвер, – відповів містер Павер.

– Домовилися! – швидко сказав містер Канінґем.

– Можемо зустрітися в закладі Мак-Олі, – сказав містер Мак-Кой. – Так було б найзручніше.

– Аби не спізнитися, – серйозно сказав містер Павер, – а то далі дверей не пропхаємося.

– Зустрінемось о пів на сьому, – сказав містер Мак-Кой .

– Згода! – сказав містер Канінґем.

– То півсьомої в Мак-Олі!

На мить запанувала тиша. Містер Кернан вичікував, сподіваючись, що приятелі втаємничать і його в суть справи. Тоді запитав:

– Про що мова?

– Та, пусте, – сказав містер Канінґем. – Ми тут намітили одну справу на четвер.

– В оперу гадаєте піти, чи що? – сказав містер Кернан.

– Ні, ні, – сказав містер Канінґем ухильним тоном, – це так, одна оборудка духовного плану.

– О, – сказав містер Кернан.

Знову запала тиша. Тоді містер Павер сказав прямо:

– Правду кажучи, Томе, ми надумали говіти.

– Саме так, – сказав містер Канінґем, – Джек, я і Мак-Кой – ми вирішили трохи почистити свої закаляні душі.

Він вимовив цю метафору з якимось дитячим завзяттям і, підбадьорений звуком власного голосу, повів далі:

– Розумієш, ти й сам погодишся, що всі ми тут добрячі мерзотники, всі як один. Так-так, всі як один, – додав він грубувато-поблажливо, обертаючись до містера Павера. – Зізнайтеся!

– Зізнаюся, – сказав містер Павер.

– І я зізнаюся, – сказав містер Мак-Кой .

– Тож ми вирішили почиститися, щоб аж блищало, – сказав містер Канінґем.

У нього, здавалося, сяйнула ідея. Він раптом повернувся до хворого й сказав:

– Знаєш, Томе, що я оце подумав? Ти міг би приєднатися до нас, а ми б уже зметикували це діло на чотирьох.

– Чудова думка, – сказав містер Павер. – Підемо всі разом.

Містер Кернан промовчав. Він не до кінця допетрав, що йому пропонують, але розуміючи, що його особою зацікавилися певні духовні інстанції, вирішив бути непоступливим, хоча б задля самоповаги. Довгий час він не брав участи в розмові, із спокійною ворожістю слухаючи, як його приятелі просторікують про єзуїтів.

– Я, загалом, непоганої думки про єзуїтів, – сказав він нарешті, втрутившись у розмову. — Це освічений орден. Думаю, вони роблять добру справу.

– Це найвеличніший орден у всій Церкві, – сказав містер Канінґем із запалом. – Генерал єзуїтів – права рука самого Папи.

– Так воно й є, – сказав містер Мак-Кой , – коли хочеш зробити все як слід, так, що ніхто й голки не підточить – ідеш до єзуїта. Ці хлопці мають вагу. Я тут розкажу вам одну історію...

– Єзуїти – чудовий народ, – сказав містер Павер.

– І що цікаво, – сказав містер Канінґем, – усі інші чернечі ордени рано чи пізно реформували. А от єзуїтів не реформували ніколи. Вони ніколи не спадали на силі.

– Невже? – запитав містер Мак-Кой .

– Факт, – сказав містер Канінґем. – Проти історії не попреш.

– Ти тільки поглянь на їхні церкви, – сказав містер Павер. – Поглянь, що за люди до них приходять.

– Єзуїти орієнтуються на вищі класи, – сказав Мак-Кой .

– Звісно, – сказав містер Павер.

– Так, – сказав містер Кернан. – Ось чому вони мені подобаються. Бо звичайні священики нас пихаті, темні...

– Дарма ти так, – сказав містер Канінґем, – і ті, й ті роблять свою роботу. Ірландське духовенство шанують по всьому світі.

– Атож, – сказав містер Павер.

– Не то що духовенство на континенті, – сказав містер Мак-Кой , – яке й імени цього не варте.

– Може й так, – сказав містер Кернан вже лагідніше.

– Звісно, що так, – сказав містер Канінґем, – Я-то вже попоїздив по світах і всього набачився. А я знаюся на людях.

Джентльмени, один за одним, випили ще по склянці. Містер Кернан, здавалося, щось зважував. Він був приголомшений, бо мав високу думку про містера Канінґема як знавця людей і фізіономіста. Тому поцікавився подробицями.

– А, це будуть звичайнісінькі реколекції, розумієш, — сказав містер Канінґем. – Проводитиме їх отець Бордел. Такі собі духовні вправи для ділових людей.

– Він не буде до нас надто суворий, Томе, – сказав містер Павер переконливо.

– Отець Бордел? Отець Бордел? – сказав хворий.

– О, ти мав би знати його, Томе, – впевнено сказав містер Канінґем. – Приємний, веселий чолов'яга! Він людина від цього світу, як і ми.

– А-а-а, так. Думаю, я його знаю. Такий високий, з червоним обличчям.

– Точно.

– Скажи-но мені, Мартіне... З нього гарний проповідник?

– Гм-м-м, не зовсім... Розумієш, це не буде звичайна проповідь. Це щось ніби дружня бесіда, без ніяких, знаєш там, викрутасів.

Містер Кернан замислився. Містер Мак-Кой сказав:

– Отець Том Берк – ото був проповідник!

– Так, отець Том Берк був природжений оратор, – сказав містер Канінґем. – Ти коли-небудь чув його, Томе?

– Чи я коли-небудь чув його! – сказав хворий роздратовано. – Ще б пак! Я чув його...

– Хай там як, але подейкують, що він не був сильний у богослов'ї, – сказав містер Канінґем.

– Це правда? – запитав Мак-Кой.

– Та ні, нічого такого. Просто іноді, кажуть, його проповіді були не зовсім правовірні.

– Он як!.. А таки славний був чолов'яга, – сказав Мак-Кой .

– Я чув його якось, – повів далі містер Кернан. – Вже не пригадую, правда, про що він говорив. Ми з Крофтоном стояли дуже далеко, в найдальшому кінці цього... партеру, тобто...

– Притвору, – сказав містер Канінґем.

– Так, у самому кінці, біля дверей. Щось ніяк не згадаю... А, он воно, йшлося про Папу, про покійного Папу. Я добре пам'ятаю. Повірте мені, стиль промови був блискучий. А його голос! Господи, що то був за голос! "В'язень Ватикану," так він його називав. Пригадую, коли ми вийшли, Крофтон сказав мені...

– Крофтон? Хіба він не оранжист? – запитав містер Павер.

– Аякже, – сказав містер Кернан, – і то запеклий. Ми зайшли до корчми Батлера, на Мур-стріт – вірите, я був щиро зворушений, Богом присягаюся – і я добре пам'ятаю його слова. "Кернане, – сказав він, – ми

молимося при різних вівтарях, але наша віра – одна." Збіса гарно сказано.

– В цьому таки щось є, – сказав містер Павер. – На службі в отця Тома завжди була тьма протестантів.

– Між нами не така вже й велика різниця, – сказав містер Мак-Кой. – Всі ми віримо в...

Він на мить затнувся.

– ... в Спасителя. Тільки вони не вірять у Папу й Матір Божу.

– Але, звісно, — сказав містер Канінґем тихо й з притиском, – наша релігія – то Релігія, давня, правдива віра.

– Без сумніву, – пристрасно сказав містер Кернан.

Місіс Кернан підійшла до дверей спочивальні й повідомила:

– Тут до вас гість!

– Хто?

– Містер Фоґарті.

– О, заходьте! заходьте!

На світло з'явилося бліде подовгасте обличчя. Його біляві обвислі вуса гармоніювали з такими ж білявими бровами, що вигином ішли над приємно здивованими очима. Містер Фоґарті був скромний бакалійник. Свого часу він шинкарював у місті, але прогорів, бо слабке фінансове становище дозволяло йому мати справи тільки з поганенькими

гуральнями та броварнями. Тоді він відкрив невеличку крамницю на Ґлезневін-роад, де, лестив він собі, гарні манери забезпечать йому прихильність місцевих домогосподарок. Він поводився досить-таки люб'язно, жартував із дітлахами й мав гарну вимову. Чого-чого, а культури йому не бракувало.

Містер Фоґарті приніс із собою гостинця – пляшечку особливого віскі. Він ввічливо поцікавився здоров'ям містера Кернана, поставив свій дарунок на стіл і приєднався до компанії. Містер Кернан оцінив дарунок, тим більше, що мав перед містером Фоґарті залеглий боржок за бакалію. Він сказав:

– Я знав, що ти прийдеш, старий. Джеку, відкриєш пляшку, га?

Містер Павер знову став за господаря. Склянки вимили й налили п'ять маленьких порцій віскі. Такий розвиток подій пожвавив бесіду. Містер Фоґарті, сидячи на краєчку крісла, слухав із неабияким зацікавленням.

– Папа Лев XIII, – сказав містер Канінґем, – був один із світочів своєї доби. Знаєте, він палко мріяв про унію Латинської та Грецької церков. Це була мета його життя.

– Я не раз чув, що він був чи не найосвіченіша людина в Європі, – сказав містер Павер. – Звісно, опріч того, що був Папою.

– Атож, щоб не сказати більше, – підтвердив містер Канінґем. – Його девіз як Папи був "Lux на Lux," Світло на Світлі.

– Ні, ні, – сказав містер Фоґарті. – Ви помиляєтеся. Його девіз був "Lux у Tenebris," Світло в Темряві.

– Ага, – сказав містер Мак-Кой , – Tenebrae.

– Послухайте, – впевнено сказав містер Канінґем, – у нього був девіз "Lux на Lux". А в Пія IX, його попередника, – "Crux на Crux," Хрест на Хресті. Це щоб відрізняти між собою їхні понтифікати.

Аргумент прийняли. Містер Канінґем повів далі.

– Папа Лев, ви мабуть чули, був видатний учений і поет.

– У нього було вольове обличчя, – сказав містер Кернан.

– Так, – сказав містер Каннґем, – він писав вірші латиною.

– Це правда? – запитав містер Фоґарті.

Містер Мак-Кой із видимим задоволенням відпив свого віскі й багатозначно хитнув головою, кажучи:

– Без жартів, кажу вам.

– Нас цього не вчили, – сказав містер Павер, вслід за містером Мак-Коєм прикладаючись до свого віскі. – Егеж, у школі для бідноти, куди я ходив за пенні в тиждень, такого не вчать.

– Багато порядних людей ходило до школи за пенні в тиждень з куском торфу за пазухою, – повчально сказав містер Кернан. – Стара система, що не кажіть, була найкраща: проста й чесна освіта. Без ніяких там новомодних штучок...

– Що було, то було, – сказав містер Павер.

– Нічого зайвого, – сказав містер Фоґарті.

Зробивши це зауваження, він церемонно випив склянку.

– Пригадую, – сказав містер Канінґем, – я читав, що одного з своїх віршів – латиною, звісно – Папа Лев написав про винайдення фотографії.

– Про фотографію! – вигукнув містер Кернан.

– Так, – сказав містер Канінґем.

Він також випив своє віскі.

– Знаєте, – сказав містер Мак-Кой , – а хіба, коли подумати, фотографія не чудова річ?

– О, звісно, – сказав містер Павер, – великі уми вміють бачити велике.

– Як мовить поет: "Великії уми близькі до божевілля," – сказав містер Фоґарті.

Містер Кернан виглядав стурбованим. Він марно пробував пригадати, що говорить протестантське богослов'я з приводу деяких контроверсійних питань, і, нарешті, звернувся до містера Каніґема:

– Скажи-но мені, Мартіне, – сказав він. – Хіба декотрі папи – звісно, не цей, що тепер, і не його попередник, але декотрі з давніх пап, не були... як би це сказати... не зовсім порядні.

Запала тиша. Містер Канінґем сказав:

– Ну, звичайно, траплялися й паршиві вівці... Проте ось що найдивовижніше. Жоден з них, навіть найбільший пияк, навіть найбільший... найзапекліший мерзотник – жоден з них, проповідуючи ex cathedra, ніколи не сказав ні слова єресі. Хіба не дивовижно?

– Ще б пак, – сказав містер Кернан.

– Так, бо коли Папа промовляє ex cathedra, – пояснив містер Фоґарті, — він є непомильний.

– Так, – сказав містер Канінґем.

– О, я знаю про непомильність Папи. Пам'ятаю, я був ще молодий, коли... Це ж було тоді, як...

Містер Фоґарті не дав йому договорити. Він узяв пляшку й заходився доливати кожному по краплі. Містер Мак-Кой , побачивши, що всім не вистачить, заявив, начебто не допив іще першої порції. Інші стали протестувати, але кінець-кінцем погодилися. Легенька музика віскі, що лилося в склянки, створила приємну інтерлюдію.

– Про що це ти говорив, Томе? – запитав містер Мак-Кой .

– З цією папською непомильністю, – сказав містер Канінґем, – вийшла вистава, якої світ не бачив.

– Ти про що, Мартіне? – запитав містер Павер.

Містер Канінґем, піднісши руку, розчепірив два грубих пальці.

– Уся свята колегія: всі кардинали, архієпископи та єпископи були "за," і тільки двоє були "проти," двоє з-поміж усіх. Цілий конклав, крім них, був одностайний. А цим двом хоч би що! Дзуськи!

– Ха! – сказав містер Мак-Кой.

– Це був німецький кардинал на ймення Доллінґ... чи Довлінґ... чи...

– Ну, людина, що її звати Довлінґ, аж ніяк не може бути німцем, це ясно як божий день, – сказав містер Павер, сміючись.

– Менше з тим, один із них був цей видатний німецький кардинал, хоч як там його звали; а інший був Джон Мак-Гейл.

– Що? – закричав містер Кернан. – Це був Йоан Туамський?

– Ти певен цього? – недовірливо запитав містер Фоґарті. – Я думав, то був якийсь італієць чи американець.

– Це був не хто інший, як Йоан Туамський, – повторив містер Канінґем.

Він випив, а решта джентльменів взяли з нього приклад.

– Там зібрались геть усі кардинали, єпископи й архієпископи з усіх кінців землі, а ці двоє затялися й усе. Вони не поступалися ні на крок, аж доки сам Папа не встав і ex cathedra не проголосив непогрішність догмою Церкви. І тої самої миті Джон Мак-Гейл, що був так запекло виступав проти, підвівся й рикнув, наче лев: "Credo!"

– Віpую! – сказав містер Фоґарті.

– Credo! – сказав містер Канінґем. – Це показало його велику віру. Він скорився, тільки-но заговорив Папа.

– А що ж Довлінґ? – запитав містер Мак-Кой .

– Німецький кардинал не скорився. Він покинув Церкву.

Слова містера Канінґема створили в уяві слухачів величний образ Церкви. Його глибокий, хрипкий голос пройняв їх словами віри й покори. Коли місіс Кернан, витираючи руки, зайшла до кімнати, там панувала врочиста атмосфера. Не порушуючи тиші, вона сперлася на бильце ліжка.

– Якось я бачив Джона Мак-Гейла, — сказав містер Кернан, — і до смерти цього не забуду.

Він повернувся до жінки, шукаючи підтримки.

– Я ж розповідав тобі, хіба ні?

Місіс Кернан ствердно кивнула.

– Це було на відкритті пам'ятника серові Джону Ґрею. Слово мав Едмунд Дваєр Ґрей – молов усяку дурню – а цей похмурий старигань стояв осторонь і дивився на того з-під своїх густих брів.

Містер Кернан насупив брови і, похиливши голову, наче розлючений бик, зиркнув на дружину.

– Боже! – вигукнув він, прибравши нормального виразу обличчя. – Я ніколи не бачив, щоб у людини були такі очі. Він неначе казав: Я знаю тебе як облупленого, синку. В нього були очі, ніби в яструба.

– Жоден з Ґреїв не був вартий і доброго слова.

Знову запала тиша. Містер Павер повернувся до місіс Кернан і сказав із несподіваною веселістю:

– Бачите, місіс Кернан, ми зробимо вашого чоловіка добрим, чесним і богобійним римським католиком.

Він обвів рукою всю компанію.

– Ми всі разом будемо говіти й каятись у своїх гріхах – Бог свідок, так воно й буде.

– Я не проти, – сказала місіс Кернан, посміхаючись трохи нервово.

Місіс Кернан вирішила, що розумніше буде приховати своє задоволення. Тож вона сказала:

– Далебі шкода того бідолаху-священика, що мусітиме тебе сповідати.

Містер Кернан спохмурнів на обличчі.

– Якщо йому щось не сподобається, – сказав він різко, – то нехай... іде собі куди-подалі. Я просто розповім йому свою сумну повість. Хіба я такий вже негідник...

Містер Канінґем швидко втрутився.

– Ми всі відкидаємо диявола, – сказав він, – разом з його ділами та пишнотою.

– Геть, Сатано! – сказав містер Фоґарті, сміючись і озираючись на інших.

Містер Павер не сказав ні слова. Він почувався незаслужено забутим. Раптом на його лиці промайнуло вдоволення.

– Все, що нам треба буде зробити, – сказав містер Канінґем, – це постояти з запаленою свічкою в руках і поновити свою хресну присягу.

– Обов'язково, Томе, не забудь свічки, – сказав містер Мак-Кой.

– Що? – сказав містер Кернан. – Я повинен мати свічку?

– Звичайно, – сказав містер Канінґем.

– Ні, хай йому грець, – палко сказав містер Кернан, — це вже занадто. Я на все згоден. На все це говіння, сповідання і... таке інше. Але... ніяких свічок! Ні, чорт забирай! Що завгодно, крім свічок!

Він трусонув головою з кумедною серйозністю.

– Ви тільки послухайте! – сказала його жінка.

– Ненавиджу свічки, – сказав містер Кернан, розуміючи, що справив ефект на авдиторію, і далі трясучи головою туди-сюди. – Ненавиджу весь цей балаган!

Усі від душі розсміялися.

– Гарний з тебе католик! – сказала його жінка.

– Ніяких свічок! – вперто повторив містер Кернан. – Ні, ні й ні!

.....

Єзуїтська церква на Ґардінер-стріт була мало не вщерть заповнена; а з бічних дверей далі заходили й заходили джентльмени. Світський братчик скеровував їх, і вони навшпиньки просувалися між лавами, аж доки не знаходили собі місця. Всі були врочисті й ошатно вбрані. Світло з-попід церковного склепіння спадало на море чорних костюмів та білих комірців, де-не-де поцятковане твідовими піджаками, на темні строкаті колони з зеленого мармуру й траурні покривала. Джентльмени повсідалися на лавах, акуратно підтягнувши колоші штанів і обережно примостивши на колінах капелюхи. Вони сиділи, випроставшись, як школярі, і слухняно дивилися на вогник червоного світла, що горів удалині, над високим вівтарем.

На одній із лав біля кафедри сиділи містер Канінґем та містер Кернан. На лаві позад них самотньо сидів містер Мак-Кой; ще далі –

містер Павер та містер Фоґарті. Містер Мак-Кой марно намагався знайти собі місце біля приятелів, а коли нарешті всі розсілися в шаховому порядку, спробував пожартувати, мовляв, вони п'ятеро стирчать на лавах ніби стигми на тілі Христа. Жарт зустріли стримано, й містер Мак-Кой принишк. Навіть у нього піднесена атмосфера храму пробудила релігійні почуття. Містер Канінґем пошепки звернув увагу приятеля на містера Гарфорда, лихваря, що сидів оддалік, та містера Фанінґа, впливового секретаря виборчого комітету, що сидів безпосередньо під кафедрою, поруч новообраного члена наглядової ради. Праворуч сиділи старий Майкл Ґраймс, власник трьох позичкових кас, та небіж Дена Гоґана, що ось-ось мав обійняти посаду в мерії. Далі попереду сидів містер Гендрік, головний репортер "Фріменс Джорнел", та бідолашний О'Керрол, давній приятель містера Кернана, колись помітна постать в ділових колах. Поступово, впізнаючи знайомі обличчя, містер Кернан став почуватися розкутіше. Капелюх, регабілітований зусиллями дружини, спочивав у нього на колінах. Він раз чи два обтягнув однією рукою манжети, другою делікатно, але міцно тримаючи капелюха за криси.

Раптом загальну увагу привернула могутня на вигляд постать, до половини задрапована білим стихарем, що саме піднімалася на кафедру. Парафіяни як один попідводилися, видобули хусточки і, розстеливши їх на підлозі, обережно стали навколішки. Містер Кернан вчинив, як усі. Тепер постать священика височіла на кафедрі на дві третини свого зросту, увінчана масивним червоним обличчям, що виднілося вгорі над балюстрадою.

Отець Бордел клякнув на коліна, обернувся до червоного вогника лямпадки і, затуливши лице долонями, став молитися. За хвилину він відкрив лице й підвівся. Парафіяни також попідводилися й посідали на лавах. Містер Кернан поклав капелюха назад на коліно, де йому й належало бути, і зосереджено уп'яв очі в проповідника. Той відточеним артистичним жестом відгорнув широкі рукави свого стихаря й повільно оглянув ряди облич. Тоді мовив:

– Бо сини цього світу в своїм поколінні мудріші, аніж сини світла. І я вам кажу: Набувайте друзів собі від багатства неправедного, щоб, коли проминеться воно, прийняли вас до вічних осель.

Отець Бордел став тлумачити уривок. У його голосі чулася впевненість. Це один із тих уступів у Писанні, сказав він, що найважче піддаються тлумаченню. Поверховому читачеві може здатися, ніби ці рядки розходяться із тією піднесеною мораллю, що проповідував Ісус Христос. А проте, казав він своїм слухачам, саме цей текст бачиться якнайкращим дороговказом для тих, кому судилося жити світським життям, але хто не хоче йти шляхами рабів плоті. Цей уступ звернений до ділових людей, до фахівців своєї справи. Ісус Христос, маючи божественне розуміння найменшої вади в нашій людській природі, безперечно, розумів і те, що не всі люди мають покликання до релігійного життя, що переважна більшість вимушена жити в світі і, певною мірою, для світу; тож цими словами Він хотів указати їм шлях, давши за зразок тих-таки служителів мамони, що з усіх людей найменше дбали про справи духовні.

Він сказав своїм слухачам, що прийшов сюди аж ніяк не для того, щоб сіяти в серцях страх чи вимагати неможливого; він прийшов, щоб як син світу цього поговорити з своїми братами. Він прийшов до ділових людей, а тому говоритиме з ними по-діловому. Образно кажучи, він буде їм за духовного бухгальтера; тож нехай кожен слухач розкриє свою звітність, ґросбухи свого духовного життя, й подивиться, рядок за рядком, чи немає там розбіжностей із сумлінням.

Ісус Христос не ставив перед нами непосильних завдань. Спаситель розумів наші маленькі хиби, розумів слабкість нашої пропащої, грішної натури, розумів спокуси цього життя. Кінець кінцем, хто з нас не мав спокус і не спокушався, не мав грішних помислів і не грішив? Лиш однієї речі проситиме він у своїх слухачів: будьте одверті й мужні перед лицем Бога. Якщо ваші рахунки збігаються один до одного, скажіть:

– Що ж, я звірив свої рахунки. І бачу, що все добре.

Та якщо, може статися, ви знайшли якісь розбіжності, то визнайте правду, будьте щирі і скажіть, як чоловіки:

– Так, я переглянув свої рахунки. І бачу, що тут, тут і тут є помилки. Але Божа благодать незглибима, і я змінюся. Я виправлю свою звітність.